

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL BASIS OF FORMATION AND IMPLEMENTATION OF THE ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM OF EMPLOYMENT REGULATION IN THE AGRICULTURAL SECTOR OF THE ECONOMY

У статті структуровано категорії «господарський механізм», «організаційний механізм», «економічний механізм». Досліджено сутність і зміст категорії «організаційно-економічний механізм», яка є предметом теоретичних та практичних досліджень багатьох науковців. Визначено зміст організаційно-економічного механізму в структурі господарського механізму. Надано авторське бачення класифікації принципів формування організаційно-економічного механізму регулювання зайнятості в аграрному секторі економіки. Обґрунтовано необхідність розроблення організаційно-економічного механізму регулювання зайнятості з урахуванням специфіки та особливостей, які притаманні агропромислому виробництву. За результатами дослідження запропоновано власне бачення сутності організаційно-економічного механізму регулювання зайнятості в аграрному секторі економіки, розроблено структурно-компонентний підхід до його реалізації.

Ключові слова: організаційно-економічний механізм, аграрний сектор, зайнятість, господарський механізм, економічний механізм.

В статті структуровані категорії «хозяйственный механізм», «органи-

зационный механізм», «экономический механізм». Исследованы сущность и содержание категории «организационно-экономический механізм», которая является предметом теоретических и практических исследований многих ученых. Определено содержание организационно-экономического механизма в структуре хозяйственного механизма. Предоставлено авторское видение классификации принципов формирования организационно-экономического механизма регулирования занятости в аграрном секторе экономики. Обоснована необходимость разработки организационно-экономического механизма регулирования занятости с учетом специфики и особенностей, которые присущи агропромышленному производству. По результатам исследования предложено собственное видение сущности организационно-экономического механизма регулирования занятости в аграрном секторе экономики, разработан структурно-компонентный подход к его реализации.

Ключевые слова: организационно-экономический механізм, аграрный сектор, занятость, хозяйственный механізм, экономический механізм.

УДК 331.526:63

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.58-8>

Нежид Ю.С.

аспірантка кафедри бухгалтерського обліку і аудиту Харківський національний аграрний університет імені В.В. Докучаєва

Nezhid Yulyia

Kharkiv National Agrarian University named after V.V. Dokuchaiev

The dynamic changes and reforms of the economy, social sphere affect the formation and development of the labor market and require the development and improvement of the organizational and economic mechanism for regulating employment in the agricultural sector, which can ensure effective personnel management taking into account the specifics of the branch and increase their competitiveness in today's labor market. Therefore, determining the content and structure of the organizational and economic mechanism of employment regulation requires a clear scientific approach and should be a priority in the management of the agricultural sector, which will respond quickly to the changes in the external environment and develop steadily. The purpose of the research is to establish the content, structure of the organizational and economic mechanism of employment regulation in the agricultural sector of the economy and to develop a structural and component approach to its implementation. The categories "entrepreneurial mechanism", "organizational mechanism" and "economic mechanism" have been structured in the article. The essence and content of the category "organizational and economic mechanism", which is the subject of the theoretical and practical research of many scientists, have been investigated. The content of the organizational and economic mechanism in the structure of the economic mechanism has been determined. The author's vision of the classification of the principles of formation of the organizational and economic mechanism of employment regulation in the agricultural sector of the economy has been given. The necessity to develop the organizational and economic mechanism of employment regulation taking into account the specificity and features which are inherent in agro-industrial production has been substantiated. According to the results of the research, the own vision of the essence of the organizational and economic mechanism of employment regulation in the agricultural sector of the economy has been offered, the structural and component approach to its implementation has been developed.

Key words: organizational and economic mechanism, agricultural sector, employment, entrepreneurial mechanism, economic mechanism.

Постановка проблеми. Поглиблення економічної кризи, реформи та постійні зміни в соціальній політиці держави призводять до дисбалансу на ринку праці й вимагають розроблення та вдосконалення механізму регулювання зайнятості, що дасть змогу підвищити ефективність управління персоналом як у межах підприємств, так і в країні загалом, тому визначення змісту та структури організаційно-економічного механізму регулювання зайнятості має бути пріоритетним у процесі управління аграрним сектором. Функціонування

організаційно-економічного механізму регулювання зайнятості в аграрному секторі економіки є складним і багатограним процесом, що вимагає чіткого наукового підходу до його реалізації та зумовлює необхідність проведення всебічного та багаторівневого оцінювання його розвитку. Отже, у сучасних умовах проблема регулювання зайнятості в аграрному секторі економіки є особливо актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням змістовного наповнення, структури та

реалізації організаційно-економічного механізму приділяли значну увагу провідні вчені, зокрема теоретико-практичні напрацювання висвітлено в роботах В.А. Валентинова, О.В. Василик, В.В. Гудака, О.А. Грішнєвої, О.А. Єрмоєнко-Григоренко, А.М. Колота, А.В. Куценко, Ю.Я. Лузана, І.І. Лукінова, М.Й. Маліка, М.К. Пархомця, Т.В. Полозової, П.Т. Саблука, Л.В. Транченко, А.В. Чухна. Однак, незважаючи на численні дослідження, сьогодні серед науковців відсутній єдиний підхід до дефініції організаційно-економічного механізму, його реалізації в процесі регулювання зайнятості з урахуванням специфіки аграрного сектору, що потребує подальшого ґрунтовного опрацювання цієї проблеми.

Постановка завдання. Метою дослідження є встановлення змісту, структури організаційно-економічного механізму регулювання зайнятості в аграрному секторі економіки та розроблення структурно-компонентного підходу до його реалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перед початком розкриття змісту і структури категорії організаційно-економічного механізму регулювання зайнятості визначимо сутність базового поняття «механізм» і структуруємо похідні від нього категорії, такі як «господарський механізм», «організаційний механізм», «економічний механізм», «організаційно-економічний механізм».

Розвиток суспільного виробництва тісно пов'язаний зі зміною структурної наповненості будь-якого механізму. Саме поняття «механізм» в економічну сферу було залучено з точних наук. Словник іншомовних слів за редакцією О.С. Мельничука визначає механізм як сукупність проміжних станів або процесів будь-яких явищ [1]. З точки зору економіки Н.О. Креймер трактує поняття «механізм» як специфічну сукупність елементів, станів і процесів, що розташовані в певній послідовності, взаємопов'язані зв'язками, відносинами й визначають порядок будь-якого виду діяльності [2].

Загалом механізм – це сукупність певних станів та процесів, які формують систему певного явища й реалізують принципи управління діяльністю підприємства.

Основою економічної системи є господарський механізм, який дає рух та концептуальну основу розвитку. О.О. Іваницький та В.В. Косенко вважають, що господарський механізм має сприяти ефективній взаємодії всіх елементів економічної системи, тобто повній відповідності рівня розвитку виробничих сил та адекватному характеру дій як соціально-економічних, так і організаційно-економічних виробничих відносин у всіх сферах суспільного відтворення по всіх напрямках соціально-економічного розвитку суспільства [3]. На нашу думку, господарський механізм – це складна економічна система, яка є відкритою й поєднує організаційний та економічний механізми, які разом складають організаційно-економічний механізм. На рис. 1 схематично відображено взаємозалежність визначених категорій.

Таким чином, можемо стверджувати, що чітка координація й поєднання складових частин організаційного та економічного механізмів стануть важливими інструментами впливу на тенденції зайнятості в аграрному секторі економіки.

Цілком підтримуємо думку А.В. Куценко про те, що організаційно-економічний механізм повинен відповідати цілям і завданням підприємства, формуватися за оцінкою групової динаміки, підкріплювати мотиваційну цінність, орієнтуватися на визначені методи управління, а також мати потенціал для розвитку, прагнути вдосконалення, дотримуватися принципу моральності [4, с. 10].

Формування й реалізація організаційно-економічного механізму регулювання зайнятості в аграрному секторі економіки – це першочерговий етап в управлінні складним економічним явищем, який дасть змогу сформувавши та вжити заходів, що забезпечать стабільність і сформувавши напрями для подальшого перспективного розвитку. Для

Рис. 1. Структуризація категорій «господарський механізм», «організаційний механізм», «економічний механізм»

Джерело: розроблено автором

забезпечення сталих орієнтирів побудови та розвитку механізму потрібно вдосконалювати відповідні принципи й методи (інструменти) його реалізації, вивчати фактори впливу, які є потужною підосною механізму на мікро-, мезо- та макрорівнях управління економічними системами.

Зазначимо, що термін «організаційно-економічний механізм» використовують у різних сферах господарювання та під час вирішення різних проблем. Формування ефективного організаційно-економічного механізму управління зайнятістю є запорукою подолання кризових явищ в аграрному секторі економіки та сприятиме успішній діяльності аграрних товаровиробників в умовах інтеграції у світовий економічний простір.

Вважаємо, що для розгляду та вивчення складових елементів організаційно-економічного механізму регулювання зайнятості в аграрному секторі економіки необхідно висвітлити погляди науковців на розуміння цієї категорії, адже в науковій літературі існує низка її визначень (табл. 1).

На обґрунтуванні ролі організаційно-економічного механізму в процесі управління зайнятістю наголошує О.Б. Кравченко, на думку якої під ним слід розуміти сукупність взаємопов'язаних організаційних, адміністративно-правових, економічних та соціальних методів впливу на ринок праці задля забезпечення ефективного відтворення, особливо використання трудового потенціалу, збалансування попиту й пропозиції робочої сили, забезпечення соціального захисту населення [13].

Проаналізувавши теоретичні напрацювання відомих науковців, зазначимо, що базисом господарського механізму є організаційно-економічний механізм, який вживають щодо різних сфер господарювання та різних економічних явищ.

На нашу думку, категорію «організаційно-економічний механізм регулювання зайнятості» варто розуміти як складну систему впорядкованих, узгоджених форм, методів, інструментів, важелів управління людським капіталом, спрямованих на зростання рівня оплати праці, підвищення мотивації аграрних працівників, зниження рівня безробіття, вдосконалення форм організації праці, детінізацію зайнятості.

Функціональна наповненість організаційно-економічного механізму регулювання зайнятості реалізується через функції управління, такі як планування, організація, координація, контроль, мотивація. При цьому сучасні тенденції вимагають, щоб організаційно-економічний механізм забезпечив виконання поставлених завдань, таких як створення ефективної системи управління розвитком зайнятості в аграрному секторі, налагодження співпраці між різними управлінськими ланками, чітке розуміння системи нормативно-правового та інформаційного забезпечення, які будуть враховувати перспективні потреби населення. Для цього всі складові елементи організаційно-економічного механізму управління мають бути пов'язані між собою, щоб забезпечити цілісність.

Отже, в основу побудови організаційно-економічного механізму як динамічної системи

Таблиця 1

Визначення категорії «організаційно-економічний механізм» в окремих літературних джерелах

№	Автор, рік	Визначення категорії «організаційно-економічний механізм»
1	Ю.В. Лисенко, П.І. Єгоров, 1996 рік [5]	Система цілей і стимулів, які дають змогу перетворити в процесі трудової діяльності рух матеріальних і духовних потреб членів суспільства на рух засобів виробництва і його кінцевих результатів, спрямованих на задоволення платоспроможного попиту.
2	О.А. Єрьоменко-Григоренко 2000 рік [6]	Сукупність підсистем соціально-економічних та організаційно-економічних відношень, складених з блоків і відповідних їхньому змісту елементів, особливості наповнення яких відповідають рівню розвитку суспільно-економічних устоїв.
3	П.Т. Саблук, М.Й. Малік, В.А. Валентинов, 2002 рік [7]	Інтегрована система економічних, організаційних, правових форм і методів управління народним господарством.
4	Л.В. Транченко, Л.О. Баластрик, 2005 рік [8]	Система організації та управління, що включає певну сукупність взаємопов'язаних організаційно-правових, економічних та мотиваційних методів, які мають специфічні особливості у конкретних умовах суспільного виробництва.
5	О.А. Грішнова, О.В. Василик, 2008 рік [9]	Система елементів організаційного та економічного впливу на управлінський процес, у якій відбувається цілеспрямоване перетворення впливу елементів управління на об'єкт управління і яка має вхідні посилки та результуючу реакцію.
6	Ю.Я. Лузан, 2010 рік [10]	Спосіб забезпечення реалізації вимог об'єктивних законів у процесі суб'єктивної людської діяльності.
7	М.К. Пархомець, В.В. Гудак, 2014 рік [11]	Система формування комплексу цілей і стимулів, які дають змогу спрямовувати рух матеріальних і духовних потреб працівників підприємств в рух засобів виробництва та його кінцевих результатів для задоволення попиту споживача.
8	Т.В. Полозова, 2017 рік [11]	Сукупність системних елементів, за умови ефективної взаємодії яких здійснюється досягнення мети управління.

Джерело: систематизовано автором

слід закласти єдині принципи. Погоджуємося з Т.М. Халімон, яка стверджує, що така логіка побудови механізму дає змогу здійснювати системний та цілеспрямований пошук шляхів поєднання всіх основних компонентів організаційно-економічного забезпечення внутрішнього управління для концентрації зусиль та управлінських впливів на чинники, які визначають конкурентний потенціал підприємств [14, с. 159].

Як зазначає П.Т. Колісніченко, принципи управління підприємством – це визначені правила поведінки, ідеї, норми, дотримання яких дасть змогу досягти ефективного управління підприємством [15, с. 164].

На рис. 2 подано авторське бачення класифікації принципів формування організаційно-економічного механізму регулювання зайнятості в аграрному секторі економіки.

Визначені принципи побудови організаційно-економічного механізму регулювання зайнятості спрямовані на управління діяльністю підприємства відповідно до певних закономірностей, а результат їх дотримання полягає в досягненні головної мети, якою є забезпеченні ефективного регулювання зайнятості в аграрному секторі. Зауважимо, що в умовах постійних змін зовнішнього та внутрішнього середовища ці принципи потрібно періодично деталізувати, вдосконалювати й коригувати.

Вважаємо, що структурна компонента організаційно-економічного механізму та реалізації механізму управління зайнятості в аграрному секторі економіки формується під впливом організаційної та економічної складової частин, а також враховує вплив факторів макро-, мезо-, мікрорівня (рис. 3).

Головна функція пропонованого механізму полягає у забезпеченні реалізації прийнятих управлінських рішень у процесі управління, що дає змогу задовольнити інтереси роботодавців та працівників і стимулює процеси зайнятості, детінізації доходів, підвищення продуктивності праці, як наслідок, поступального розвитку аграрного сектору економіки.

Висновки з проведеного дослідження. Проведене дослідження свідчить про багатозначність і глибинність економічної сутності категорії «організаційно-економічний механізм», який запропоновано розглядати як складову частину господарського механізму та використовувати під час розроблення теоретико-методологічних і практичних засад регулювання зайнятості на макро- та мікрорівнях.

Обґрунтовано, що регулювання зайнятості, яка втілює численні причинно-наслідкові зв'язки організаційного та економічного спрямування, має базуватись на позиціях системного підходу. У результаті цього запропоновано структурно-компонентний підхід до формування та реалізації організаційно-економічного механізму регулювання зайнятості в аграрному секторі економіки, який дає змогу виокремити організаційні, економічні важелі впливу на зайнятість, сприятиме зростанню продуктивності праці та її оплати, рівня мотивації працівників, подоланню безробіття, детінізації доходів працівників галузі, розвитку форм організації аграрної праці, що в сукупності створюватиме основу економічного зростання аграрного виробництва в країні, стимулюватиме розвиток сільських територій та зміцнюватиме продовольчу безпеку держави.

Рис. 2. Принципи формування організаційно-економічного механізму регулювання зайнятості в аграрному секторі економіки

Джерело: узагальнено автором

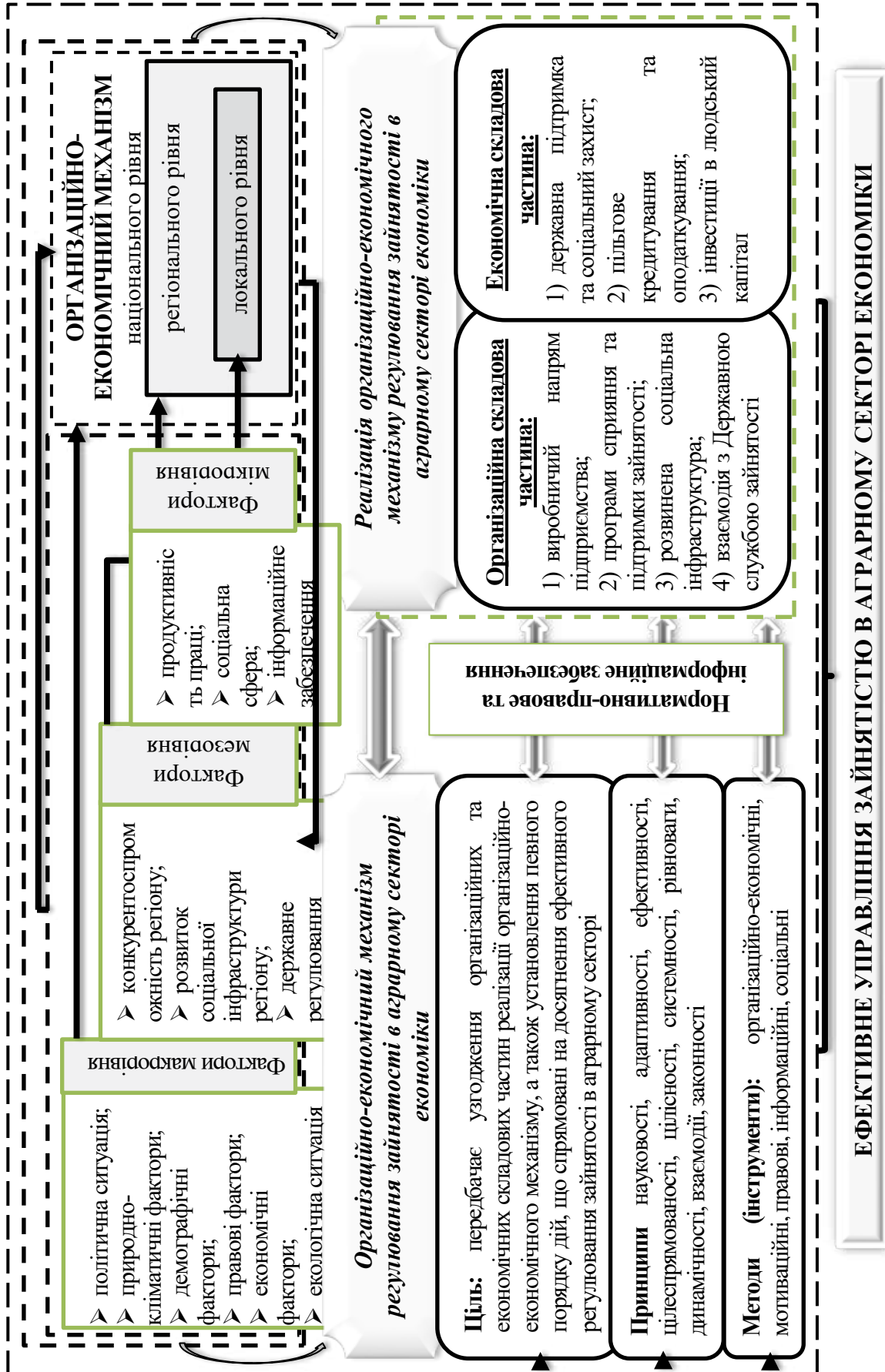

Рис. 3. Структурно-компонентний підхід до реалізації організаційно-економічного механізму регулювання зайнятості в аграрному секторі економіки

Джерело: розроблено автором

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Словник іншомовних слів / за ред О.С. Мельничука. Київ, 1974. 865 с.
2. Креймер Н.А. Содержание экономического механизма восстановления и развития технического потенциала сельскохозяйственных предприятий. *Научный электронный журнал КубГАУ*. 2004. С. 3–12. URL: <http://ej.kubagro.ru/2004/04/pdf/25> (дата звернення: 13.10.2020).
3. Іваницький О.О., Косенко В.В. Господарський механізм у системі державного регулювання економіки. *Актуальні проблеми державного управління*. 2008. № 2. С. 119–126.
4. Куценко А.В. Організаційно-економічний механізм управління ефективністю діяльності підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук. Полтава, 2007. 21 с.
5. Лисенко Ю.В., Єгоров П.І. Організаційно-економічний механізм управління підприємством. *Економіка України*. 1997. № 1. С. 86–87.
6. Єрмоменко-Григоренко О.А. Організаційно-економічний механізм управління господарською діяльністю підприємства : автореферат дис. ... канд. екон. наук. Донецьк, 2000. 26 с.
7. Саблук П.Т., Малік М.Й., Валентинов В.А. Формування міжгалузевих відносин: проблеми теорії і методології : монографія. Київ : ІАЕ, 2002. 294 с.
8. Транченко Л.В., Баластрик Л.О. Проблеми удосконалення організаційно-економічного механізму управління підприємством. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2005. Вип. 7. С. 188–195.
9. Грішнова О.А., Василик О.В. Організаційно-економічний механізм управління інтелектуалізацією трудової діяльності. *Вісник Прикарпатського університету*. 2008. Вип. 6. С. 22–27.
10. Лузан Ю.Я. Організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку агропромислового виробництва України : монографія. Київ : ННЦ Інститут аграрної економіки, 2010. 470 с.
11. Пархомець М.К., Гудак В.В. Організаційно-економічний механізм забезпечення дохідності сільськогосподарських підприємств: теорія, методика, практика : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2014. 256 с.
12. Полозова Т.В. Організаційно-економічний механізм управління інноваційною спроможністю підприємства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. Вип. 27 (1). С. 126–131.
13. Кравченко О.Б. Сутність та основні елементи організаційно-економічного механізму регулювання зайнятості населення. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2005. Вип. 5 (48). С. 119–123.
14. Халімон Т.М. Принципи побудови механізму управління конкурентоспроможністю підприємств. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. Вип. 25 (1). С. 158–161.
15. Колісниченко П.Т. Принципи формування організаційно-економічного механізму забезпечення економічної безпечності підприємства малого та середнього бізнесу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 12. С. 163–166.

REFERENCES:

1. Melnychuk O.S. (ed.) (1974) *Slovyk inshomovnykh sliv* [Glossary of inshomovnyh words]. Kyiv. (in Ukrainian)

2. Krejmer N.A. (2004) *Soderzhanie ekonomicheskogo mekhanizma vosstanovleniya i razvitiya tekhnicheskogo potentsiala selskokhozyaystvennykh predpriyatiy* [The content of the economic mechanism for the restoration and development of the technical potential of agricultural enterprises.]. *Nauchnyy elektronnyy zhurnal KubGau – Scientific Journal of KubSAU*, pp. 3–12. Available at: <http://ej.kubagro.ru/2004/04/pdf/25> (accessed 13 October 2020).
3. Ivanytskyi O.O., Kosenko V.V. (2008) *Hospodarskyi mekhanizm u systemi derzhavnoho rehuliuвання ekonomiky* [Economic mechanism in the system of state regulation of the economy.]. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia – Pressing Problems of Public Administration*, no. 2, pp. 119–126.
4. Kutsenko A.V. (2007) *Orhanizatsiino-ekonomichnyi mekhanizm upravlinnia efektyvnistiu diialnosti pidpriemstva* [Organizational and economic mechanism for managing the efficiency of the enterprise] (PhD Thesis), Poltava.
5. Lysenko Ju.V., Eghorov P.I. (1997) *Orghanyzacyonno-ekonomycheskyj mekhanizm upravleniya predpriyatiem* [Organizational and economic mechanism of enterprise management]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 1, pp. 86–87.
6. Yeromenko-Hryhorenko O.A. (2000) *Orhanizatsiino-ekonomichnyi mekhanizm upravlinnia hospodarskoiu diialnistiu pidpriemstva* [Organizational and economic mechanism of management of economic activity of the enterprise] (PhD Thesis), Donetsk.
7. Sabluk P.T., Malik M.J., Valentine V.L. (2002) *Formuvannia mizhhaluzevykh vidnosyn: problemy teorii ta metodolohii* [Formation of interbranch relations: problems of theory and methodology]. Kyiv: NSC “Institute of Agricultural Economic”. (in Ukrainian)
8. Balastryk L.O., Tranchenko L.V. (2005) *Problemy udoskonalennia orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu upravlinnia pidpriemstvom* [Problemy udoskonalennia orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu upravlinnia pidpriemstvom]. *Teoretychni ta prykladni pytannia ekonomiky*, no. 7, pp. 188–195.
9. Hrishnova O.A., Vasylyk O.V. (2008) *Orhanizatsiino-ekonomichnyi mekhanizm upravlinnia intelektualizatsiieiu trudovoi diialnosti* [Organizational and economic mechanism of regulation of intellectualization of labor activity]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu*, no. 6, pp. 22–27.
10. Luzan Yu.Ya. (2010) *Orhanizatsiino-ekonomichnyi mekhanizm zabezpechennia rozvytku ahropromyslovoho vyrobnytstva Ukrainy* [Organizational and economic mechanism to ensure development of agricultural production in Ukraine]. Kyiv: NSC “Institute of Agricultural Economic”. (in Ukrainian)
11. Parhomets M.K., Hudak V.V. (2014) *Orhanizatsiino-ekonomichnyj mekhanizm zabezpechennia dokhidnosti sil's'kohospodars'kykh pidpriemstv: teoriia, metodyka, praktyka* [Organizational-economic mechanism of ensuring the profitability of agricultural enterprises: the theory, methodology, practice]. Ternopil: TNEU. (in Ukrainian)
12. Polozova T.V. (2017) *Orhanizatsiino-ekonomichnyi mekhanizm upravlinnia innovatsiinoiu spromozhnistiu pidpriemstva* [Organizational and

economic mechanism for managing the innovative capacity of the enterprise]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*, no. 27 (1), pp. 126–131.

13. Kravchenko O.B. (2005) *Sutnist ta osnovni elementy orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu rehuliuвання zainiatosti naseleńnia* [The essence and main elements of the organizational and economic mechanism of employment regulation]. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, no. 5, pp. 119–123

14. Khalimon T.M. (2017) *Pryntsypy pobudovy mekhanizmu upravlinnia konkurentospromozhnistiu*

pidprijemstv [Principles of construction of the enterprise competitiveness management mechanism]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*, vol. 25 (1), pp. 158–161.

15. Kolisnichenko P.T. (2017). *Pryntsypy formuvannia orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidprijemstva maloho ta serednoho biznesu*. [Principles of formation of the organizational-economic mechanism to ensure economic security of small and medium enterprises]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, no. 12, pp. 163–166.